

De lange mars door het niets

Achterblijven

Een weduwe en een weduwnaar schreven twee volstrekt verschillende rouwboeken. Het is dan onvoorspelbaar welke lotgenoot aan welk boek het meest heeft. Beiden wisten Marc Chavannes te bemoedigen.

Door onze redacteur
Marc Chavannes

Het is als met de *Matthäus Passion*, de honderdste keer dat je die hoort kan hij je nog ongenadig raken. Als je er gevoelig voor bent. Wie recent een geliefde heeft verloren is voor bijna alles overgevoelig, en door betrekkelijk kleine tegenslagen tot wanhoop of razernij te brengen. Rouwen is jungle.

Klaas ten Holt en Mine van Wychen hebben niet veel met elkaar gemeen. Uit hun leven als weduwnaar en weduwe hebben zij twee volstrekt verschillende boeken geditilleerd. Hoogst persoonlijk, in onvergelijkbare tonen en ritmes. Allebei ontroerden zij mij bij vlagen - maar dat gebeurt snel met lotgenoten, hoe ver zij ook denken te zijn op het pad van wedergevoelheid.

Ten Holt heeft zijn weduwnaarschap publicitair aardig op de rit. Een weblog, een serie in *Het Parool*, voor- en npublicaties in *Trouw* en nu het boek met de rode hoed op de kaft, *De Complete Weduwnaar*. Hij is componist, muzikant, vader van drie opgroeiende kinderen. Zij was zijn alles, ontwerpster, medemuzikant,

zijn Bibian - zij werd 41. Tijdens haar korte, heftige ziekte zette hij zijn indrukken al om in woorden. Dat bleef hij doen.

dinsdag 26 juni 2012
*Je woont hier al niet meer:
ik regel timmerlui en delvers,
houwers, letterzetter,
drukkers,
terwijl jij daar maar ligt,
niet ziet dat ik me heb geschoren,
niet stofzuig
om je niet te storen.
Waar wacht je op?
Straks word je afgehaald:
ik heb vooruit betaald.*

Na de verschrikkingen van ziekte, dood en afscheid volgt de lange mars door het niets die weduwmenen herkennen. Voor Mine van Wychen was de paniek vaak heftig, de pijn rauw, het geldgebrek aanhoudend. Zij vocht in haar dromen met God en overdag met iedereen die niets vermoedend haar woede activeerde, onbehelpzame loket-medewerkers, mensen die vragen hoe het gaat maar het antwoord niet willen horen.

Zij gaat bij vlagen zo heftig tekeer dat vrienden en zelfs haar dochttertje zich zorgen maken. De rede keert vroeg of laat altijd terug. Dan spaart zij zichzelf niet met spot of kritiek. In haar binnenste is zij bijzonder streng voor zichzelf. Mine van Wychen moet zich beurtelings verweren tegen de generaal, de boekhouder en de boeman in haar hoofd. Meer dan tien jaar later komt zij uit haar boek tevoorschijn als een redelijk en gelouterd mens. Zij is niet aan zelfmedelijden bezwaken.

Bang

Ten Holt is droger. 'Wat ik het meest mis, is overleggen. Iets verzinnen, in mijn

NON-FICTIE

Rouwen

Klaas ten Holt:
De complete weduwnaar. Podium, 265 blz. € 19,50
●●●●●

Mine van Wychen:
Jij redt het wel. Over leven in het land van rouw. Scriptum, 261 blz. € 18,95
●●●●●

hoofd ergens mee bezig zijn en dat dan openen', observeert hij praktisch. 'Als je alleen bent, spreek je je gedachten niet uit. Dat is logisch, maar het heeft een verlamme werking op de levensvatbaarheid van ideeën.'

De muzikant-verteller objectieveert zijn gezin en zichzelf al heel snel. Hij schakelt heen en weer tussen haast luchtige objectivering en onverpakte radeloosheid. Zijn emoties krijgen geen grote woorden. 'Iedereen zegt dat ik het heel goed doe, maar dat is onzin', schrijft Ten Holt. 'Ik doe maar wat, en het is nog veel te vroeg om daar iets verstandigs over te zeggen. Ik ben bang, maar ook vol vertrouwen.'

Daarmee is Ten Holt misschien een sterkere schrijver dan Mine van Wychen, die nog steeds verbaal stuitert als zij terugdenkt aan jaren onmacht, en vaak inhoudsloos medeleven. Je man's doodvonnis horen kort na de geboorte van je eerste kind is ook onredelijk.

Van Wychen boort een komisch talent aan als zij de onzinnige steunbetuigingen en haar pogingen eerlijk te antwoorden inventariseert. Ook na jaren oefenen kan zij gevloerd worden door dit soort gesprekje. 'Hoe is het nou?' 'Nou, wel goed.' 'Fijn, dat is goed te horen. Je ziet er goed uit trouwens.' 'Dankje.' 'Zeg nou, dan ga ik weer verder. Het beste.' 'Ja, dankjewel, jij ook.'

Een categorie apart zijn de mannen van vriendinnen en andere ongenode klussers die opeens voor haar deur staan. 'Ik was toen in de buurt en dacht ik wip even aan'. Razend kan zij er nog van worden. Daar staat tegenover die oude vriend en ruwe bolster die op een dag langskomt. Hij stelt vast dat het lot haar onevenredig hard heeft getroffen. Waarna hij afsluit met: 'Verder alles goed?' Dat is zo absurd dat de uitspraak Mine tot in lengte van jaren opbeurt.

Ten Holt is summier over zijn prille stappen op het pad van langsgaan en schoolpleincontacten. Tegen het eind van zijn boek stelt hij vast dat hij nog niet klaar is voor zoiets als een relatie. 'Ik dacht dat het een naast het ander zou kunnen bestaan: liefde naast verdriet, vervulling naast gemis, maar ik denk dat het een illusie is. Ik heb een ander niets te bieden, in ieder geval nu nog niet.'

Overlevingsstrategietje

Bibian is nog overal, realiseert Ten Holt zich. Maar hij droomt niet van haar. Toen zij nog ziek was, was zij er nog, zo verschrikkelijk als alles was, maar te bevatten. Nu begrijpt hij haar niet meer. 'Rouw is de afwezigheid van emotie, van pijn. Het gemis en de behoefte eraan. Stilstand. De leegte van de rouw. Het mysterie van de onherroepelijkheid, van de eeuwigheid. Van het voor altijd niet-zijn.'

Zijn ervaringsregel: 'Rouw komt in golven, is discontinu, maar kondigt zich niet aan.' Ten Holt windt zich niet op als mensen met de beste bedoelingen vragen hoe het gaat. Hij polijst zijn antwoord in de loop der tijd, tot een vaste, voor hem kenmerklijk passende vorm. Dat verkleint de gevoelswaarde. Een overlevingsstrategietje.

Voor wie zijn boeken over dood in huis bedoeld? De schrijvers geven vorm aan de botsende gevoelens in hun binnenste. Familie en vrienden komen er niet altijd goed af. Handleidingen voor mederouwers vooral? Waarschijnlijk wel, maar het is onvoorspelbaar wie waar aan toe is. Ik kon het eerste jaar geen muziek horen en geen boek lezen, zeker niet over 'het'. Er zijn geen wetten in rouwland. Het zijn boeken die een gevoel van verwantschap en bemoediging kunnen bieden. Ik weet één lezer voor wie dat opging.